

Varga Attila Ferenc

Tudományos konferencia a NATO SOFA aláírásának 60. évfordulóján

Hatvan éve annak, hogy aláírták a NATO-együttműködés egyik alapját jelentő dokumentumot: a NATO fegyveres erők jogállását szabályozó megállapodást (NATO SOFA). Ebből a jeles alkalomból rendezett a Honvédelmi Minisztérium támogatásával tudományos tanácskozást három magyar tudós társaság 2011. május 24-én, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen. A rendezvényen felidéztek a megállapodás aláírásának indokait és körülményeit, méltatták a dokumentum erőnyeit és elemezték annak hiányosságait. A konferencia jó alkalmat kínált arra is, hogy a Magyarországon felállított nemzetközi parancsnokságok (NATO Katona-egészségügyi Kiválósági Központ, pápai Nehéz Légiszállító Ezred) képviselői is megoszthassák tapasztalataikat a résztvevőkkel.

Egy dokumentum aláírásáról megemlékezni, mi több, az ezzel összefüggő kerek évforduló apropóján tudományos konferenciát szervezni csak a valóban jelentős írásos instrumentumok esetében szokás. Az a tény, hogy az felidézett okmány – jelen esetben egy máig hatályban lévő és a mindennapokban alkalmazandó nemzetközi megállapodás – aláírása óta 60 év telt el, azt bizonyítja, hogy annak rendelkezései állják az idők próbáját, a megállapodás szükségessége és fontossága pedig mind a mai napig megkérdőjelezhetetlen.

A NATO-országok fegyveres erőinek együttműködése keretében alig képzelhető el olyan jogállási kérdés, amelyre ne az Észak-atlanti Szerződés tagállamai közötti, fegyveres erők jogállásáról szóló, 1951. június 19-én, Londonban kelt megállapodás, az ún. NATO SOFA¹ szolgáltatna referenciát. Az 1949. évi Washingtoni Szerződés 3. cikke szerint megkívánt, az egyéni és kollektív védelmi képességek fenntartásának és fejlesztésének egyik mindennaposá vált formája a NATO tagállamok fegyveres erőinek – pontosabban az arra kijelölt egységeknek, vagy akár egyes személyeknek – egy másik NATO tagállam területén, hosszabb-rövidebb ideig való tartózkodása. Ennek nyomán pedig szinte törvényszerűen merülnek fel a másik állam területén tartózkodó külföldi fegyveres erők jogállását, illetve az egyaránt szuverén küldő és

---

1 A SOFA-rövidítés a fegyveres erők jogállását szabályozó megállapodás (Status of Forces Agreement) angol nevének kezdőbetűiből alkotott mozaikszó.

fogadó államok joghatóságát érintő kérdések. Ezek megválaszolására nyújt immáron hat évtizede jó kiindulási alapot a NATO SOFA. Nem kérdés azonban, hogy bizonyos körülmények, életviszonyok, nemzetközi vagy nemzeti jogi előírások lényegesen megváltoztak 1951. óta, és a XXI. század viszonyai között a NATO SOFA már nem ad minden kérdésre elégséges választ. Az e körben felmerülő alkalmazási problémák beazonosítása és elemzése éppolyan fontos, mint az elmúlt évek, évtizedek során felhalmozott tapasztalatok megosztása.

Egy kerek évforduló jó alkalmat kínál mind a visszatekintésre, mind pedig a megoldási javaslatok kifejtésére. Ezen gondolattól vezérelve rendezett a Napjaink hadtudomány címmel konferenciasorozat keretében szakmai-tudományos tanácskozást 2011. május 24-én három tudós társaság: a Magyar Hadtudományi Társaság, a Magyar Rendészettudományi Társaság és a Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság a külföldön tartózkodó csapatok jogállását meghatározó NATO-megállapodás (NATO SOFA) aláírásának 60. évfordulója alkalmából. A tanácskozás támogatója a Honvédelmi Minisztérium, házigazdája pedig a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem (ZMNE) volt.

A konferencia elsődleges célja – a NATO SOFA jelentőségének hangsúlyozásán túl – a NATO fegyveres erőkkel kapcsolatos jogállási kérdések összetettségének érzékeltetése volt. Továbbá a nemzetközi katonai együttműködés Magyarországon települő intézményei (például a NATO Katona-egészségügyi Kiválósági Központ, a Pápan települt Nehéz Légiszállító Ezred) – nemcsak jogállási kérdésekkel kapcsolatos – mindennapjainak bemutatása, a NATO SOFA alkalmazását korlátozó (kizáró) tényezők megvilágítása,² valamint reflektálás az ebből adódó, jogállással összefüggő kérdésekre. A jelzett célokat tükrözte a meghívottak köre és az előadások tematikája is.

A HM közigazgatási államtitkárának védnöksége alatt megrendezett konferenciát dr. Padányi József mérnök ezredes, a ZMNE megbízott rektora nyitotta meg. A professzor kifejtette, hogy katonáink – bárhol járnak is a világban – SOFA-kérdésekkel mindenütt fognak találkozni. Ez nem új dolog, hiszen idegen katonáknak egy szuverén állam területén tartózkodása már a történelem korai szakaszaiban is felvetett jogállási kérdéseket. Néhány történelmi példa segítségével (például a kereszties hadak hazánk területén való átvonulása; idegen hadseregek hazánk területén hosszabb-rövidebb ideig való tartózkodása; a legutóbbi időkben az IFOR/SFOR/KFOR alakulatok Magyarország területén történt átvonulása) megvilágítva a problémát, jól látható, hogy a törekvés lényege évszázadok során ugyanaz maradt: az állami szuverenitást kifejező fegyveres erők másik ország területén tartózkodó tagjai jogainak és kötelességeinek rendezése. Mindez nem kizárólag a jogászokra tartozó ügy, hiszen főként logisztikusok és pénzügyesek, de más szakterületek képviselői, illetve valamennyi érintett parancsnok feladat- és hatáskörét érintetik jogállási kérdések.

* * *

2 Például a dokumentum – a területi hatályából következően – közvetlenül nem (volt) alkalmazható a közelmúltban végrehajtott, illetve a jelenleg folyó válságkezelő műveletekben.

A megnyitót követően, a konferencia első szekciójának keretében három előadás hangzott el. Dr. Horváth István, a Külügyminisztérium Nemzetközi Jogi Főosztály főosztályvezetője *A SOFA-megállapodás története, jelentősége, helye a nemzetközi szerződések rendszerében* című előadásában tájékoztatta az egybegyűlteket a SOFA megállapodások kialakulásának történeti háttéréről. Előadásában részletesebben kitért a fegyveres erők másik ország területén való tartózkodásának okaira (átvonulás, fegyveres harc stb.), és arra az általános, de valójában az I. világháborúban megfogalmazott, a *nemzeti lobogó elvek*ként (flag nation concept) ismertté vált törekvésre, hogy egy ország fegyveres erejének más ország területén tartózkodó részei lehetőleg ne kerüljenek a fogadó ország joghatósága alá. Ez az elv többnyire jól alkalmazható a katonai átvonulásoknál. Hosszabb idejű tartózkodások esetén azonban elkerülhetetlen a küldő és a fogadó ország joghatóságának ütközése, amelyet valamilyen formában (praktikusan valamilyen nemzetközi dokumentumban) szükséges rendezni. A jogállási kérdések megoldása történhet többoldalú (multilaterális), vagy kétoldalú (bilaterális) nemzetközi megállapodásban. A többoldalú megállapodások mellett szóló érv, hogy az államok együttműködése azonos elvek és szabályok figyelembe vételével történik – a bilaterális megállapodások révén ugyanakkor a két, együttműködő állam szabadabban, a többi államtól nem befolyásolva alakíthatja ki a kooperáció szabályait. Emellett gyakori, hogy a multilaterális megállapodások rendelkezését bilaterális megállapodások bontják ki részletesebben. Az előadó felhívta a figyelmet arra, hogy a jogállási megállapodások nem jelentenek automatikus tartózkodási/állomásozási engedélyt a külföldi fegyveres erők számára. Ezt a kérdést külön megállapodásban szükséges rögzíteni.

A SOFA-jellegű dokumentumok az ún. nagy jogállási megállapodások (ld. ENSZ erők kiváltságait és mentességeit rögzítő 1946. évi New York-i Egyezmény, vagy a diplomaták jogállását rögzítő 1961. évi bécsi konvenció) katonai pilléreinek tekinthetők – hangsúlyozta a főosztályvezető. Felhívta ugyanakkor a figyelmet arra, hogy – ellentétben a diplomáciai viszonyokban érvényesülő azon általános elvvel, miszerint a diplomaták mentesek a fogadó ország jogszabályai alól – a NATO SOFA nem követel meg külföldi fegyveres erők számára a fogadó állam joghatósága alóli teljes mentességet. Mindez legmarkánsabban a büntető joghatósági és a kártérítési kérdésekkel foglalkozó fejezetekben (VII. és VIII. fejezetek) nyilvánul meg. Sőt, a NATO SOFA joghatósággal kapcsolatos rendelkezései kifejezetten szigorúnak tekinthetők, aminek következtében a megállapodás végrehajtását célul kitűző bilaterális szerződések inkább a könnyítések irányába mozdulnak el.

A Külügyminisztérium képviselőjét követően dr. Till Szabolcs ezredes, HM Jogi Főosztály főosztályvezető-helyettese *A külföldi fegyveres erők magyarországi jogállásának aktuális jogalkotási kérdései, elvégzett és jövőbeni kodifikációs feladatok* címmel tartott előadást. Az ezredes a közelmúlt eseményeire utalva felhívta a konferencia résztvevőinek figyelmét arra, hogy az Országgyűlés 2011 márciusában elfogadta a NATO SOFA, az ún. Párizsi Jegyzőkönyv (Paris Protocol), valamint a magyar–amerikai ún. Omnibus Megállapodás magyarországi végrehajtását elősegítő, a külföldi fegyveres erők Magyarországon tartózkodó tagjainak jogállásáról szóló 2011. évi XXXIV. törvényt (KüfeTv.), amely már önmagában méltó megünneplése a 60 éves NATO SOFA-nak.

Az előadó szerint a 2011. május 1-jén hatályba lépett törvény az elmúlt 20 év egyik leginnovatívabb kodifikációs eredménye, amely amellett, hogy kiterjesztett

értelemben használja a NATO SOFA által alkalmazott fogalmakat, új definíciókat (például „igazolt elhelyezés”) is bevezet, illetve bizonyos meghatározások tartalmát részletesebben kifejti, ezáltal a jogállás tekintetében számos kérdés rendezéséhez teremti meg a jogszabályi alapot. A törvény elfogadása ugyanis csak az első lépés a témával kapcsolatos kodifikációs folyamatban, hiszen a végrehajtási rendelkezéseket külön, tematikus kormányrendeletekben (amelyek közül három már hatályba is lépett) és további, tárcaszintű normákban kell rögzíteni.

A 18 paragrafusból álló törvényjavaslatot – annak célja miatt – valamennyi parlamenti frakció egyöntetűen támogatta, vagyis az elfogadást széleskörű politikai egyetértés övezte. Mindez különösen annak fényében méltó figyelemre, hogy a törvény bizonyos tekintetben a NATO SOFA által előírtaknál szélesebb körű jogosítványokat és kedvezményeket biztosít a külföldi fegyveres erők tagjai számára, ami magyar részről nyilvánvalóan egyoldalú kötelezettségvállalásnak tekinthető (ld. nemzetközi parancsnokságok hivatalos beszerzéseikhez kapcsolódó adókedvezmény). Till ezredes szerint mindehhez az a vélelem teremtette meg a jogalapot, hogy a NATO SOFA bizonyos rendelkezései önmagukban nem végrehajthatók, így a célzott eredmény megvalósulásához további jogalkotási lépésekre volt/van szükség.

A törvény külön érdemének tekinthető, hogy kiemelt figyelmet szentel (az egyébként szükséges nyilvántartásokhoz, és az azokból történő adatszolgáltatáshoz kapcsolódó) adatvédelmi kérdéseknek, jóllehet a honvédelmi adatok kezeléséről a közeljövőben új törvény fog születni. Az előadó végezetül kiemelte, hogy a törvény fontosságát ékesen bizonyítja annak angol nyelvű fordítása iránti élénk külföldi érdeklődés.

Az első szekció harmadik előadójaként dr. Hautzinger Zoltán rendőr alezredes, a Baranya Megyei Rendőr Főkapitányság Idegenrendészeti Osztály osztályvezetője a SOFA megállapodás rendvédelmi összefüggéseit elemezte. A rendőrség általános feladatainak rögzítését követően az előadó elhatárolta a rendvédelem és a rendészet feladatköreit, kiemelve, hogy míg az első kategóriába az aktív külső közhatalom-gyakorlás tartozik, addig a második terület főként a szervezeten belüli belső tevékenységre vonatkozik.

Az előadó a NATO SOFA azon tételéből indult ki, miszerint a külföldi fegyveres erők tagjai kötelesek tiszteletben tartani a fogadó állam jogszabályait. A fogadó állam – jelen esetben Magyarország – jogszabályainak megszegése azonban mind büntetőjogi, mind szabálysértési szempontból számos kérdést vet fel. A büntetőjog oldaláról közelítve a problémát, a felelősségre vonás egyik komoly akadályát jelenti például az a körülmény, hogy a külföldi nyomozóhatóság által felvett bizonyítékok nem használhatók fel a magyar eljárásban. A szabálysértési jog terén még bonyolultabb a helyzet, hiszen a NATO SOFA alapján ez egy szabályozatlan terület. Külföldi katoná által a szolgálatteljesítéssel összefüggésben elkövetett szabálysértések esetén többnyire nem indul szabálysértési eljárás. Ha viszont erre mégis sor kerül, annak lefolytatása – speciális szakértelemmel bíró katonai szabálysértési hatóság hiányában – az általános szabálysértési hatóságok feladata.³

3 Az elhangzott előadásra reflektálva, a szabálysértési jog alkalmazhatóságával kapcsolatban dr. Horváth István, a KüM Nemzetközi Jogi Főosztály főosztályvezetője kifejtette, hogy a Külügyminisztérium konzekvens álláspontja szerint a szabálysértési esetek a fogadó államot megillető büntető joghatóság gyakorlásának körében rendezhetők.

A NATO SOFA egyik kulcsfontosságú rendelkezése a külföldi fegyveres erők tagjainak és családtagjaiknak a fogadó állam idegenrendészeti eljárása alóli mentesége, amellyel kapcsolatban a sokszor bonyolult helyzeteket némileg tompítja a schengeni területen belüli személymozgások egyszerűsödése. Idegenrendészeti szempontból azonban továbbra sem egyértelműen rendezett a családtagok helyzete.

Az elmúlt években ugyancsak sok, elsősorban határrendészeti kérdést vetett fel a külföldi katonai alakulatok határátlépése. Ezzel kapcsolatban lényeges technikai, eljárásbeli és adminisztratív könnyítések születtek, amelyek között külön kiemelve a határátlépéssel járó csapatmozgások engedélyezésének eljárási szabályait rögzítő kormányrendelet, vagy a NATO-menetparancs alkalmazásának szabályait tartalmazó tárcaszintű jogszabály.

* * *

A tanácskozás második szekciójában dr. Janza Frigyes nyugállományú rendőr vezérőrnagy, a Magyar Rendészettudományi Társaság (MRTT) főtitkára elnökölt. A szekcióban elhangzott előadások fő célja a nemzetközi katonai együttműködés keretében Magyarországon települt szervezetek tevékenységének magyar, illetve külföldi szemszögből történő bemutatása, valamint a magyar fegyveres erők külföldi feladat-végrehajtása során felmerülő jogállási jellegű problémák megvilágítása volt.

Első előadóként dr. Áldozó Tamás, Pápa város polgármestere mutatta be tapasztalatait az MH Pápa Bázisrepülőtéren települt Nehéz Légiszállító Ezreddel (Heavy Airlift Wing – HAW) való együttműködésről, a többnemzeti összetételű alakulat működésének a helybeliek körében való elfogadottságáról. A 30 ezer fős település számára nem mindennapi kihívás egy 12 nemzet katonáiból álló alakulat személyi állományának és azok családtagjainak befogadása. Mindez több területen is (például egészségügy, lakhatás, oktatás, rekreáció stb.) jelentős, kormányzati szintű előkészítést igényelt. A pápai önkormányzat első embere sikertörténetként értékelte, hogy a külföldiek nagyobb nehézségek nélkül beilleszkedtek a város életébe. Ezt lényegesen elősegítette az a körülmény, hogy nem zárt településrészen laktak, hanem egyéni elhelyezés keretében, a pápai lakosok szomszédságában élnek, ami – a polgármester szerint – a helyi lakhatási körülmények elismerését is jelenti.

Problémaként fogalmazta azonban meg azt, hogy a NATO SOFA még utalás szintjén sem foglalkozik az oktatás kérdésével. Ez főként abból a szempontból okoz gondot, hogy nincs igazán gazdája a témának. A külföldi gyerekek tanulásának megoldása nemcsak nyelvi nehézséget jelent, hanem a kulturális különbségekből adódó további alkalmazkodási feladatokat is generál. Ez utóbbira példa, hogy egyes skandináv országokban az iskolai érdemjegy személyes adatnak minősül, ami mások előtt nem közölhető. Megemlítette azt is, hogy számos országban a szülők közössége hagyományosan részt vesz a tanintézetek irányításában, működtetésében (ld. skandináv modell), ami a sokkal zártabb magyar rendszerben nem megoldható, és ez néhány esetben ellenérzést szül. Ugyancsak problémaként jelentkezik a nemzeti tananyagok közötti különbség. Ezt néhány ország képviselői külön nemzetközi iskola létrehozásával kívánják orvosolni, amely a jelenlegi tervek szerint 2013 szeptemberében kezdené meg a működését. Összegzett véleményében úgy foglalt állást a polgármester, hogy a nehézségek és kihívások ellenére a városnak számtalan előnye

származik a külföldiek jelenlétéből. Ezek közül a több adóbevétel mellett a helyi lakosság életszínvonalának emelkedéséhez is hozzájáruló új munkahelyek megteremtését érdemes kiemelni.

A többnemzeti alakulat pápai működésével kapcsolatos teljes kép bemutatása érdekében a konferencia szervezői arra kérték fel a másik fél, nevezetesen a Nehéz Légiszállító Ezred képviselőjét is, hogy foglalja össze az alakulat megalakulás óta eltelt néhány év tapasztalatait a NATO SOFA alkalmazásának szemszögéből. A Pápán települt légiszállító alakulat parancsnoka, John Zazworsky ezredes nevében dr. Szokolyi Szabolcs főhadnagy, az alakulat jogász főtisztje tartott értékes beszámolót *A SOFA-megállapodás gyakorlati megvalósítása a külföldi fegyveres erők részéről* címmel. Előadásának elején rögzítette, hogy a Stratégiai Légiszállítási Képesség (Strategic Airlift Capability – SAC) program – amelynek operatív feladatait a HAW végzi – működése csak nemzetközi összefogással lehetséges. Ebben pedig egyaránt része kell, hogy legyen a magyar nemzeti hatóságoknak, a többnemzeti alakulat katonáinak, és a helyi lakoságnak.

A SAC-program kialakításának és a HAW létrehozásának legfontosabb állomásai, továbbá a program végrehajtásában érintett szervezetek felépítésének bemutatását követően az előadó kitért azokra a legfontosabb nemzetközi és nemzeti normákra, és más műveleti dokumentumokra, amelyek a program működésének jogi kereteit biztosítják. A HAW jogásza felhívta a figyelmet arra, hogy a program működtetése során számtalan jogi, politikai, diplomáciai és szakmai kihívást kell leküzdeni. Ezek között kiemelendő

- a 12 nemzet együttműködésének kérdése, ami a tagállamok eltérő nemzetközi politikai és gazdasági kötelezettségeiből adódik;
- az üzemeltetett repülőgépek képességeinek optimális kihasználása;⁴
- az a tény, hogy a repülőgépekkel végrehajtandó feladatok jellege egyaránt komplex kérdések sorát vetik fel.⁵

A többnemzeti alakulat jogállásával összefüggésben az előadó megemlítette, hogy a HAW nem rendelkezik sem nemzeti, sem nemzetközi jogalanyisággal – ellentétben a SAC-program logisztikai támogatását biztosítani hivatott NATO Ügynökséggel (NAMA), amely az 1951. évi Ottawai Megállapodás szerint élvezi a NATO-t és alárendelt szervezeteit megillető státusz előnyeit. Ebből következően a HAW külföldi állományának jogi helyzetét Magyarországon elsősorban a NATO SOFA, a békepartner országok (Svédország, Finnország) esetében a PfP SOFA, az amerikai állomány vonatkozásában pedig az 1997. évi Omnibus Megállapodás rendezi, míg a magyar személyzetre továbbra is vonatkozik a Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses állományú katonáinak jogállásáról szóló 2001. évi XCV. törvény (Hjt.). Dr. Szokolyi főhadnagy szerint a rendkívül összetett jogállási helyzeten sokat segítene az, ha a résztvevő államok a HAW jogi státusszal való felruházása mellett döntenének,

4 A C-17 repülőgépekkel több mint 70 tonna rakomány szállítható, és utántöltés nélkül mintegy 6700 kilométer megtételére képesek.

5 A HAW feladatainak 80%-át az ISAF művelet érdekében hajtja végre, de a repülőgépek részt vettek az iraki stabilizációs műveletek támogatásában, illetve a haiti földrengés áldozatainak juttatott segélyszállítmányok szállításában is.

amellyel kapcsolatban – jöllehet vannak megoldási javaslatok – még nincs egységes, mindenki számára elfogadható koncepció.

A Magyarországon települt nemzetközi katonai formációk működésével és jogállásával kapcsolatos kérdések vizsgálata a *NATO Katona-egészségügyi Kiválósági Központ* (Centre of Excellence for Military Medicine – MILMED COE) képviselőinek előadásával folytatódott. Dr. Fazekas László orvos ezredes, a Központ kiképzési osztályvezetője ismertette a szervezet létrehozatalának legfontosabb állomásait. Előzményként külön megemlítette a NATO prágai csúcstalálkozójának a kiválósági központok létrehozását támogató döntését, majd pedig azt a körülményt, hogy a NATO részéről egyértelmű igény mutatkozott a katona-egészségügy doktrinális kérdéseivel foglalkozó központ létrehozására. Dr. Fazekas ezredes szerint a NATO igények 2008-ban találkoztak a katonai egészségügyi feladatokban való aktívabb részvételre irányuló magyar törekvésekkel, ami hozzájárult a Központ gyors létrehozásához. Az előadó úgy vélte, a COE fontosságának ékes bizonyítéka az, hogy döntésével az Észak-atlanti Tanács aktiválta, és a COE létjogosultságát nem csak a tevékenységében résztvevő nemzetek száma (jelenleg 6 ország vesz részt a COE működtetésében) igazolja, hanem az a tény is, hogy a Központhoz idén új tagország (Franciaország) csatlakozik, valamint további bővülést jelent a biológiai támadások felderítésével foglalkozó német szatellit-szervezet becsatlakozása is.

Az elhangzottakat dr. Bölkény Ildikó főhadnagy, a COE jogász tisztje egészítette ki, külön hangsúlyt fektetve a COE működését szabályozó nemzetközi dokumentumok, valamint nemzeti jogszabályok alkalmazásával kapcsolatos kérdésekre. Elmondta, hogy a Központ alapítására az ún. Operation Memorandum of Understanding (MoU) aláírásával került sor 2009. május 15-én. A hat alapító tag által aláírt Operation MOU tartalmazza a Központ működésének legfontosabb szabályait, az ehhez kapcsolódó ún. Functional MOU pedig a Központ és a NATO Szövetséges Transzformációs Parancsnoksága (ACT) közötti funkcionális kapcsolatot rendezi. Kiemelte, hogy a Központ nem része a NATO parancsnoki struktúrájának, de a Szövetséghez számos ponton kapcsolódik: a Központ működésével kapcsolatos koordinációs feladatokat az ACT látja el, amelynek képviselője állandó résztvevő a Központ Irányító Bizottságának évente kétszer megrendezett ülésein. Az ACT felelős az időszakos NATO-akkreditációhoz szükséges értékelés elkészítéséért (illetve ennek háromévenkénti megújításáért), és a NATO részéről érkező megrendelések kommunikálásáért, amelyek az éves munkaterv összeállításánál elsőbbséget kell, hogy élvezzenek.

A Központ 2009. október 12-én az Észak-atlanti Tanács általi aktiválással és nemzetközi katonai szervezetként történő akkreditálásával nyerte el nemzetközi jogi státuszát. Megalakítása jogi értelemben ettől az időponttól számítandó. A Központ megalakításának jogi háttere az Észak-atlanti Szerződés IX. Cikke, amely felhatalmazza a Tanácsot, hogy segédszerveket állítson fel, valamint a Párizsi Jegyzőkönyv XIV. Cikke, amely az Észak-atlanti Szerződés alapján felállított nemzetközi katonai parancsnokságok és szervezetek vonatkozásában teremti meg a Párizsi Jegyzőkönyv alkalmazhatóságát. Az előadó ugyanakkor fontosnak tartotta megemlíteni, hogy a Központot a Magyar Köztársaság jelenleg (még) nem ismerte el nemzetközi szervezatként – annak ellenére, hogy bizonyos mentességeket már biztosított számára – ennél fogva a COE Magyarországon egyelőre jogi személyiséggel nem rendelkezik.

A korábban már említett 2011. évi XXXIV. törvény (KüfeTv.) 13. §-a és a 14. § (1) bekezdése 2011. május 1-jétől több adónem tekintetében adómentességet biztosított a Központ számára. Ezek közül kiemelendő a szervezet hivatalos beszerzéseinek ÁFA és regisztrációs adó alóli mentessége, amely nagyban hozzájárul a Központ pénzügyi forrásainak ésszerűbb felhasználásához, különös tekintettel arra, hogy jelenleg a költségvetés kb. 70%-át a magyar fél biztosítja. Az adómentesség gyakorlati érvényesítése azonban nem zökkenőmentes: a nemzetközi katonai szervezeteket (parancsnokságokat) azok nemzetközi szervezatként való elismeréséig a Honvédelmi Minisztérium tartja nyilván és adja ki az adómentesség érvényesítéséhez szükséges igazolásokat. Erre azonban nincsen addig lehetőség, amíg az egyes, az általános forgalmi adót és a jövedéki adót érintő kiváltságok, kedvezmények és mentességek érvényesítésének végrehajtásáról szóló 11/2010. (III. 31.) PM rendelet módosítása meg nem történik, kiterjesztve annak hatályát a fegyveres erők mellett a nemzetközi katonai parancsnokságokra is.

A konferencia második szekciójának utolsó előadójaként dr. Isaszegi János nyugállományú vezérőrnagy, a mutatta be a SOFA-megállapodások nemzetközi missziók keretében való érvényesülésének gyakorlatát. A béketámogató műveletek mandátum szerinti csoportosítását követően röviden bemutatta a Magyar Honvédség alakulatainak részvételét a különböző (ENSZ, NATO, EU, EBESZ, MFO) műveletekben. Az előadó egyidejűleg rávilágított arra az összefüggésre, miszerint a sokféle magyar műveleti részvétel nyilvánvalóan igazodik a különböző nemzetközi szervezetek (például a NATO vagy az EU) egyre aktívabb, és egyre szerteágazóbb műveleti tevékenységéhez. A válságreagáló műveletekben való magyar részvétel nem a '90-es években kezdődött: magyar alakulatok – még az Osztrák–Magyar Monarchia egységeiként – már a XIX. század utolsó, és a XX. század első éveiben részt vettek békeműveletekben (például Krétán, Kínában, majd a Balkánon több alkalommal és helyszínen). Az előadó kiemelte azt is, hogy az elmúlt évtizedekben a békefenntartás eszközei és módszerei is látványos átalakuláson mentek keresztül, amely jól megfigyelhető az ENSZ-műveletek 1948-tól 1992-ig tartó fejlődésében (ld. egyre határozottabb felhatalmazások alapján történő feladat-végrehajtás). 1992-ben végül az ENSZ – a műveletek különbözősége miatti nemzetközi jogi problémák, a nemzetközi körülmények változása és a közvélemény hatására – kategóriákba sorolta a válságkezelő nem háborús műveleteket, amely felosztás a mai napig alkalmazható

A SOFA témakörében a tábornok utalt arra, hogy nagyon sok és sokféle jogállási megállapodás létezik: amellet, hogy az egyes nemzetközi szervezetek (NATO, ENSZ, EU) igyekeznek megkötni saját jogállási megállapodásaikat, egyes országok törekszenek bilaterális alapon is biztosítani saját fegyveres erejük megfelelő jogállását (az Amerikai Egyesült Államok által kötött jogállási megállapodások száma például meghaladja a 80-at).

Az előadás hátralevő részében dr. Isaszegi vezérőrnagy számos esettanulmány bemutatása révén világított rá a válságkezelési műveletek gyakorlati végrehajtása során felmerülő, a fegyveres erők jogállásához kapcsolódó problémákra. Az iraki helyzettel kapcsolatban utalt arra, hogy az amerikai erők kivonulásának kérdése ismét felszínre hozta az amerikai alakulatok iraki jogállásának ügyét, miközben az iraki vezetés egyre határozottabban szeretné kezébe venni a belső politikai irányítást.

Az afganisztáni magyar katonai részvétellel összefüggésben azt emelte ki, hogy az MH alakulatai egyre több külföldi (elsősorban amerikai) erők által átadott eszközt használnak, amely több jogállási (például kártérítési) kérdést is felvet.

* * *

A konferencia harmadik szekciójában dr. Tóth Éva bírónő, a Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság (MKJHT) vezetőségi tagja elnökölt. A szekcióban elhangzott előadások a NATO SOFA egyes kiemelt jelentőségű rendelkezéseinek elemzésére, és a SOFA megállapodások kérdéseinek a katonai felsőfokú oktatási tematikába illesztésére koncentráltak.

Dr. Venczl László ezredes, a Katonai Főügyészség főosztályvezető-helyettes ügyésze *A büntető joghatóság gyakorlása Magyarországon a SOFA-megállapodás alapján* című előadásában a Megállapodás VII. fejezetének rendelkezéseit, illetve az azok alkalmazhatóságával kapcsolatos gyakorlati kérdéseket vizsgálta. Az előadó ismertette a büntető joghatóságnak a küldő, illetve a fogadó állam általi gyakorlására vonatkozó legfontosabb SOFA szabályokat. Ebből kiindulva annak a véleményének adott hangot, hogy egy nemzetközi szerződés többféle értelmezést lehetővé tevő rendelkezései előnyösek lehetnek az együttműködés szempontjából, de nem feltétlenül könnyítik meg a gyakorlati jogalkalmazó dolgát. Sőt, mindez különösen hátrányos lehet a büntetőjog területén. Felhívta a figyelmet arra, hogy hazánk NATO-taggá válását követően mind a Büntető Törvénykönyvet, mind a Büntető eljárási törvényt módosították. Ennek következtében a Magyarország területén tartózkodó külföldi katonák a Btk. általános területi és személyi hatálya alá tartoznak, és bűncselekményeiket a magyar katonai büntetőeljárás keretében lehet/kell elbírálni. A Btk. külön kiegészült a „szövetséges fegyveres erő” fogalmával is.

A NATO SOFA büntető joghatósággal foglalkozó rendelkezéseivel kapcsolatban dr. Venczl ezredes komoly hiányosságként értékelte, hogy a dokumentum nem fejti ki részletesebben az e területen előírt, a küldő és a fogadó állam hatóságai közötti együttműködési kötelezettség tartalmát. Így pedig nem egyértelmű, hogy mely hatóságok között, illetve azok milyen szintjén kell az együttműködésnek megvalósulnia.

A bűnügyi együttműködéssel összefüggésben külön kérdésként vetődik fel a NATO SOFA rendelkezéseinek összeegyeztethetősége a nemzetközi bűnügyi jogsegélyről szóló törvény rendelkezéseivel, amely például kizárja a jogsegély nyújtását katonai bűncselekmények esetén. Az előadó felhívta a figyelmet ugyanakkor arra is, hogy a Magyarországon tartózkodó amerikai katonák esetében – a NATO SOFA-t egyébiránt háttérdokumentumnak tekintő – ún. Omnibus Megállapodás eltér a SOFA szabályoktól. Hazánk ugyanis általános érvénnyel olyan esetekben is lemondott az amerikai katonákkal szembeni büntető joghatóság gyakorlásának jogáról, amikor az elsődleges joghatóság gyakorlása a SOFA szerint Magyarországot illetné meg. Ez a lemondás azonban különösen súlyos esetben visszavonható. Mindemellett, az amerikai katonák vonatkozásában az sem egyértelmű, melyik katonai hatóság illetékes annak deklarálására, miszerint az elkövető a terhére rótt cselekményt hivatalos tevékenység végzése körében követte el.

Előadása végén dr. Venczl ezredes felhívta a figyelmet arra, hogy 2002 óta hathavi váltásokkal 3 fős mobil katonai ügyészi csoportot hoztak létre, amelynek

feladata a magyar fegyveres erők tagjai által a külföldi műveleti területen elkövetett bűncselekmények felderítése.

A szekció második előadója a jelen összefoglaló szerzője: dr. Varga Attila alezre-des, a HM Jogi Főosztály Nemzetközi Osztály osztályvezető-helyettese volt. Előadá-sának keretében *A NATO SOFA alapján történő magyar kárrendezési eljárás és az azzal kapcsolatos tapasztalatok* témakörében a NATO SOFA VII. fejezetének rendelkezéseit, valamint a végrehajtásukra vonatkozó magyar jogszabályi előírásokat vette vizsgálat alá. Előljáróban rögzítette, hogy a NATO SOFA kártérítési része a dokumentum leg-hosszabb, legösszettebb és leggyakrabban alkalmazott fejezete, amely alapvetően négy ügycsoportra tagozódik:

- a) fegyveres erők által egymásnak okozott károk (általános kárigény lemondás esetei);
- b) fegyveres erők által egyéb állami tulajdonban okozott károk (korlátozott mértékű kárigény lemondás esetei);
- c) harmadik személynek okozott károk (kármegosztás szabályai);
- d) ún. non-scope károkozás („ex gratia” kárrendezés).

Valamennyi esetkörben számos jogértelmezési és jogalkalmazási probléma merül fel. Az a) esetkörben például külön értelmezésre szorul, hogy mikor beszélünk fegy-veres erőknek okozott kárról, és a károkozás mikor minősül szolgálatteljesítés köré-ben okozottnak. A b) esetkörben az okozhat gondot, hogy valóban állami tulajdonról beszélünk-e például utak, erdők, lőterek esetében. A harmadik személynek okozott károk vonatkozásában gyakori értelmezési nehézséget jelent az ún. kontraktorok által okozott károkért való felelősség. A fegyveres erők fokozott felelősséggel tartoz-nak a működésükből eredő károkért, és az objektív felelősség csak rendkívüli esetek-ben enged mentesülést a felelősség viselése alól. Nem tartoznak ugyanakkor a har-madik személynek okozott károk körébe a szerződésen belüli károkozások, a szolgál-ati köteleesség teljesítésen kívül okozott (ún. non-scope) károk, és a gépjármű engedély nélküli használatából eredő károk. Ez utóbbi két esettel a VII. fejezet külön bekezdései foglalkoznak. Fontos ugyanakkor azt is tudni, hogy harmadik személy nem csak természetes személy lehet (hanem például vállalat, önkormányzat, szövet-ségi állam tagállama is), és az sem szükséges, hogy a fogadó állammal azonos nemze-tiségű legyen, viszont a SOFA alapján a fegyveres erő vagy polgári állomány tagja nem lehet harmadik személy.

A NATO SOFA kárrendezési szabályainak a válságkezelési műveletekben való érvényesülésével kapcsolatban korlátozó tényezőként jelentkezik a dokumentum területi hatálya, ami a NATO és (a PfP SOFA alapján) a békepartner országok terüle-tére korlátozza az alkalmazhatóságot. Mindebből következően a válságkezelési műveletben részt vevők jogállását külön megállapodások szabályozzák, és az adott misszióra vonatkozó külön műveleti dokumentumok alkalmazandók (ld. KFOR, Irak, Afganisztán). Emellett a műveletben együttműködő nemzetek fegyveres erői között külön megállapodások szabályozzák például a kártérítési ügyek egymás közötti rendezését. További különbség, hogy műveleti területen a károsult többnyire közvetlenül a kárt okozó fegyveres erőhöz adja be kártérítési igényét, ellentétben a NATO SOFA-val, amely szerint a kárigényt a fogadó ország illetékes hatóságaihoz kell benyújtani, amely kivizsgálja az igényt és rendezi a kárt.

Rátérve a magyar eljárási szabályokra, a jó kárrendezés elengedhetetlen feltétele a megfelelő jogszabályi környezet, a szervezet/apparátus, a szaktudás, és a pénz. A magyar jogszabályi környezetből az előadó a Magyar Honvédség feladatainak ellátásával összefüggő nemzetközi kártérítési ügyekkel kapcsolatos eljárás részletes szabályairól szóló 276/2008. (XI. 21.) Korm. rendeletet, a Magyar Honvédség nemzetközi kártérítési ügyeinek intézésével kapcsolatos feladatokról szóló 23/2010. (II. 19.) HM utasítást, továbbá a hazai gyakorló- és lőterek külföldiek által, térítés ellenében történő igénybevételeiről szóló 83/2001. (V. 18.) Korm. rendeletet emelte ki, és vázolta ezek legfontosabb szabályait.

A kárrendezési eljárással kapcsolatos magyar tapasztalatok közül dr. Varga alezredes a 2000-ben végrehajtásra került holland térítéses lőtér-igénybevétel tanulságait elemezte, amely – amellet, hogy komoly szakmai tapasztalatokat nyújtott – a sajnálatosan bekövetkezett jelentős mértékű károkozások miatt negatív sajtóvisszhangot és az érintett önkormányzatok részéről határozott tiltakozást váltott ki. Az ügygel kapcsolatos parlamenti interpellációk, majd pedig a sorozatos vizsgálatok és jelentések szükségszerű jogszabályváltozáshoz vezettek.

A harmadik szekció záró előadásában dr. Lattmann Tamás, a ZMNE docense *A SOFA-megállapodás helye a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem jogi oktatási rendszerében* című előadásában fejtette ki nézeteit. A ZMNE oktatási rendszerének rövid áttekintése, és ezen belül a jogi oktatás helyének és a rendelkezésre álló óraszámoknak az ismertetése után annak a meggyőződésének adott hangot, hogy – jóllehet nem jogászképzés a cél – a jogi tárgyak nem kapnak elég figyelmet a ZMNE különböző szakirányú oktatásában. Amennyiben mégis szerepel jogi tantárgy a tananyagban, elsősorban az igazgatási jellegű témák élveznek prioritást. Ebből következően a nemzetközi jogi tematikára nem jut annyi idő, amennyi a kellő színvonalú oktatáshoz szükséges lenne.

A ZMNE oktatója kifejtette, hogy felül kellene vizsgálni a jogi tematikájú tantárgyak oktatását, és megfelelően differenciálni is kellene azokat a BsC- és MsC-szintű oktatásban. Úgy vélte, hogy a jogi tananyagban a SOFA kérdések oktatásának feltételül helyet kellene biztosítani a nemzetközi jogi témán belül.

* * *

Összefoglalásképpen megállapítható, hogy a tudományos konferencia lebonyolítása a NATO SOFA dokumentum aláírása 60. évfordulójának méltó megünneplése volt. Az ünnep azonban lehetőséget adott arra is, hogy a megállapodás és egyes rendelkezései jelentőségének kihangsúlyozása mellett az előadók felhívják a figyelmet a hiányosságokra, az értelmezési anomáliákra és alkalmazási nehézségekre, valamint – mindezekből adódóan – a szükséges jogalkotási feladatokra is. Tekintettel a választott témakörökre, és az elhangzott előadások tartalmára, joggal bízhatunk abban, hogy a konferencián résztvevő, a fegyveres erők külföldi tartózkodásával kapcsolatos – nem csupán jogi – kérdések iránt érdeklődők a jövőbeni munkájuk során is felhasználható, hasznos információkkal gazdagodtak.

A konferencia programján kívül, de a tárggyal szoros összefüggésben dr. Almási Ferenc nyugállományú alezredes hívta fel a résztvevők figyelmét arra, hogy a NATO SOFA aláírásának 60. évfordulója tiszteletére 2011. június 28–30. között

Észtországban, Tallinban nemzetközi konferenciát rendeznek. Ennek tematikája sok hasonlóságot mutat a magyar konferenciáéval, azzal a nyilvánvaló eltéréssel, hogy a magyar konferencia a szigorúan vett NATO SOFA témakör mellett betekintést engedett a nemzeti sajátosságokba is, míg a nemzetközi konferencia irányvonala inkább a jogállási témájú egyéb nemzetközi megállapodások részletesebb vizsgálata felé mutat.

A konferencia záró momentumaként dr. Nagy László professzor, a Magyar Hadtudományi Társaság elnöke köszönte meg az előadóknek a színvonalas előadásokat, és a megjelent résztvevőknek az érdeklődést.

Tisztelt Szerzőink!

Tájékoztatjuk Önöket arról, hogy a Hadtudomány című folyóiratban megjelenő tanulmányokat lektoráltatjuk.

Folyóiratunk zökkenőmentes szerkesztése, megjelentetése érdekében kérjük, hogy:

- a közleményeket letölthető Word- vagy RTF-formátumban, elektronikus levél mellékleteként szíveskedjenek eljuttatni szerkesztőségünkbe;
- a kézirat teljes terjedelme ne haladja meg a 25–30 ezer karaktert;
- a publikációhoz csatolják a közlemény címét, kulcsszavait, továbbá az írás legfeljebb 300–300 karakter terjedelmű tartalmi kivonatát magyar és angol nyelven;
- küldeményükhöz mellékeljék a szerző(k) adatait (név, tudományos fokozat, rendfokozat, munkahely, elérhetőség)!

A szerkesztőbizottság fenntartja magának a döntés jogát arról, hogy a közlemény a folyóirat nyomtatott vagy az elektronikus változatában jelenik meg.

Fel nem használt kéziratot nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.

A szerkesztőbizottság